

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-86>

**CHALLENGES AND PROSPECTS OF NATIONAL SECURITY
IN THE BALTIC STATES AND CENTRAL AND EASTERN
EUROPE IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE:
THE ROLE OF THE MILITARY AND CIVIL SOCIETY**

**ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КРАЇН БАЛТІЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: РОЛЬ АРМІЇ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Obodianskyi Ya. M.

*First Lieutenant, Postgraduate Student
at the Department of Political Science,
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University;
Assistant of the Head of the Training
Division at the Department
of Military Training
Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Ободянський Я. М.

*старший лейтенант, аспірант
кафедри політичних наук
Прикарпатський національний
університет імені
Василя Стефаніка;
помічник начальника навчальної
частини кафедри військової
підготовки
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Сучасний світ стикається з численними безпековими викликами, що мають як традиційний, так і гібридний характер. Глобалізація, стрімкий розвиток інформаційних технологій, зростання асиметричних загроз та військові конфлікти суттєво впливають на систему національної безпеки держав. В останні десятиліття відбулися радикальні зміни у сфері безпеки, що вимагають постійної адаптації державних інституцій до нових реалій. Особливо це стосується країн, які безпосередньо межують з агресивними державами або зазнають загроз своєму суверенітету.

Одним із ключових факторів трансформації системи безпеки є гібридна агресія, що проявляється через політичний, економічний, інформаційний та військовий тиск. Десятиліття війни на сході України, а тепер повноцінна агресія стали яскравими прикладами відкритої військової загрози, що доповнила вже наявні гібридні виклики. Ці події зумовили необхідність суттєвого перегляду усталених норм і

механізмів у сфері безпеки, адаптації державних інституцій до нових викликів, а також посилення координації між державою та суспільством для забезпечення національної стійкості.

У цьому контексті актуальним є дослідження процесів циклічної адаптації державних структур до змін у безпековому середовищі, особливо в умовах збройної агресії. Це включає аналіз процедур, інституційних механізмів, правових інструментів та стратегічних підходів, що забезпечують ефективне реагування на загрози. Особлива увага на роль збройних сил та громадянського суспільства у формуванні ефективних механізмів протидії загрозам, що є визначальним фактором забезпечення національної безпеки України, а також країн Балтії та Центрально-Східної Європи.

Російська агресія проти України змінила безпекову ситуацію не лише в регіоні, а й у всій Європі. Країни Балтії (Литва, Латвія, Естонія) та Центрально-Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Румунія, Угорщина) виявилися перед необхідністю посилення оборонних спроможностей та перегляду стратегій національної безпеки.

Значну увагу у стратегічних документах цих держав приділено питанням кібербезпеки, інформаційної протидії, зміцнення збройних сил та розвитку регіональної кооперації. У цьому контексті важливу роль відіграє НАТО, яке у своїй Стратегічній концепції прийнятій на Мадридському саміті 29 червня 2022 року визначає необхідність зміцнення оборонних можливостей Альянсу та підвищення рівня стійкості держав-членів. Документ наголошує, що російська федерація є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона використовує як традиційні військові засоби, так і гібридні методи для досягнення політичних цілей, що вимагає посилення спільних оборонних заходів та скоординованої протидії з боку союзників.

У Стратегічній концепції також підкреслюється важливість стійкості національних суспільств як основи для виконання основоположних завдань НАТО. Інвестиції у технологічні інновації, розвиток кіберзахисту, адаптація оборонних механізмів до нових викликів та зміцнення системи колективної оборони визначені як ключові напрями забезпечення безпеки. Крім того, передбачено розширення співпраці з Європейським Союзом у сфері безпеки та оборони для зміцнення трансатлантичних зв'язків і координації заходів у відповідь на загрози, що походять від авторитарних режимів і недержавних суб'єктів [3].

Відзначимо, що найбільшу динаміку в трансформації своїх стратегій національної безпеки демонструють країни Балтії для яких процеси європейської кооперації традиційно відзначалися більшою легкістю реалізації порівняно з євроатлантичною інтеграцією. Як зазначає М. Москалюк: "...на відміну від євроінтеграційного напрямку формування зовнішньополітичної стратегії країн Балтії, євроатлантичний курс спочатку не мав такої консолідованої підтримки на Заході" [2, с. 59]. Однак сучасні безпекові виклики змусили на швидку не тільки політико-правову, а й суспільну реакцію на користь євроатлантичного вибору як гаранта національної безпеці.

Якщо пробувати візуалізувати основні ризики та загрози для окресленого регіону, то слід було б виділити наступні:

- поширення військової загрози з боку РФ (пряме вторгнення до інших країн регіону, гібридні атаки, енергетичний шантаж),
- кіберзагрози (збільшення кількості атак на державні установи та критичну інфраструктуру),
- економічна нестабільність, яка пов'язана з війною та глобальними викликами та, як наслідок, кризами.
- нелегальний обіг зброї та ризики терористичних актів,
- гібридні загрози (дезінформація, внутрішня дестабілізація, використання проросійських політичних сил для підриву стабільності держав та суспільств.

Що робити? Серед шляхів подолання цих викликів, на нашу думку, є:

- розширення військової співпраці в межах НАТО, але водночас зміцнення регіональну безпекової координації,
- посилення кіберзахисту, включно з розвитком військових (спеціальних) підрозділів для боротьби з кібератаками,
- зміцнення механізмів протидії дезінформації, використовуючи як державні, так і громадянські ініціативи,
- розвиток системи територіальної оборони, що дозволить швидко мобілізувати населення у разі кризи,
- запровадження більш ефективний та дієвого демократичного цивільного контролю над силовими структурами,
- інвестиції в енергетичну незалежність через диверсифікацію постачання та розвиток альтернативної енергетики.

Окрім зазначених вище викликів, для України, яка в умовах сучасних геополітичних змін може зіткнутися з ризиками зменшення безпекових гарантій та скорочення військово-фінансової підтримки, значним викликом, який негативно впливає на державний імідж, залишається не лише зовнішня агресія, але й сукупність внутрішніх структурних проблем.

Зокрема, високий рівень корупції, що пронизує всі сфери державного управління, включаючи й сектор національної безпеки та оборони, що становить суттєву загрозу для внутрішньої стабільності та ефективності функціонування державних інституцій та зовнішньополітичних амбіцій країни. Професор В. Марчук наголошує: “... для забезпечення ефективності та стійкості зусиль у боротьбі з корупцією Україні слід і надалі нарощувати хорошу репутацію розслідувань, кримінальних переслідувань та остаточних судових рішень у високопоставлених корупційних справах включно з арештом і конфіскацією злочинних активів. Також слід прагнути своєчасної та послідовної реалізації Державної антикорупційної програми на 2023–2025 рр., і необхідні зусилля щодо подальшої оптимізації та вдосконалення матеріального і процесуального кримінального права. Додатковим фактором дестабілізації виступає масштабний нелегальний обіг зброї та чим раз більші ризики гібридних загроз, які можуть проявлятися у вигляді терористичних актів, кібератак, силових провокацій, економічного саботажу та суспільних заворушень [1, с. 110].

Отож національна безпека України та регіону залишатиметься предметом постійного вдосконалення, оскільки ефективна протидія загрозам вимагає інтегрованих стратегічних підходів. Взаємодія збройних сил та громадянського суспільства відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи підвищення рівня обороноздатності та стійкості держав. Зміна політичного керівництва у США актуалізує необхідність для європейських країн зміцнювати власні оборонні спроможності та адаптувати свої безпекові стратегії до динамічних глобальних викликів. Зазначимо, що у цьому контексті будуть спрямовані наші подальші наукові дослідження, що є критично важливими для аналізу актуальних викликів та перспектив національної безпеки в умовах глобальної нестабільності.

Література:

1. Марчук В. Європейська інтеграція України: політичний і безпековий виміри. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. – 2024. – № 17. – С. 106–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-14>.
2. Москалюк М. Ф. Безпекова політика країн Балтії в умовах російсько-української війни. Регіональні студії. 2024. № 37. С. 58–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.37.10>.
3. Організація Північноатлантичного договору. Стратегічна концепція НАТО – 2022 URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/>